

L'enfocament plural de l'ensenyament de llengua(ües) a l'escola. El projecte JaLing: materials i propostes

Artur Noguerol, Rosa M. Ramírez i Dolors Masats (grup Jaling)
Universitat Autònoma de Barcelona
Departament de Didàctica de la Llengua i la Literatura

Proposta de comunicació per al taller 5. Agents de la defensa de la diversitat lingüística (ONG, OIG, institucions de la societat civil)

En aquesta comunicació volem presentar materials i propostes d'un projecte europeu (Socrates Comenius Jaling¹) que se centra en la diversitat lingüística i cultural com a eix de l'ensenyament de la llengua i de la resta d'àrees curriculars. La intenció del projecte és aportar respostes constructives que ajudin al desenvolupament dels futurs ciutadans en una societat plural. En especial voldríem posar l'accent en el fet que el plantejament plural de l'ensenyament de la llengua, al voltant del qual giren les propostes del nostre grup de recerca, fa una aportació clau per a l'aprenentatge de les llengües i cultures en situacions de diversitat, que caracteritzen la nostra societat actual. I més en concret, obre unes noves perspectives per a l'ensenyament de les llengües i cultures amenaçades.

És evident que el context que defineix la llengua que cal ensenyar ha canviat. Per contra les propostes dels nous currículums oficials fan propostes que plantegen l'ensenyament de les llengües com a entitats aïllades, com si l'aprenentatge de cada una d'elles respongués a una habilitat independent. Encara més, s'organitza tot el dispositiu d'ensenyament de la llengua com si aquesta solament s'aprenués en les hores dedicades a l'àrea de llengua i, per tant, la millora en el seu aprenentatge depèn exclusivament del nombre d'hores dedicat, s'incrementen les hores de llengua i se solucionen tots els problemes.

Però si volem donar resposta real als nous reptes de l'ensenyament, cal canviar la manera de pensar en la llengua i la d'articular les propostes curriculars. Els reptes de la nostra societat plural de cap manera demanen més hores de llengua, demanen un canvi clar de perspectives didàctiques.

La proposta que volem presentar contempla els diferents àmbits de la didàctica: d'una banda la revisió de les nocions relacionades amb la llengua; des d'una perspectiva confluent, la de les relatives a l'aprenentatge i les estructures pedagògiques; i finalment, les concrecions que faciliten el disseny de pràctiques escolars concretes que visualitzin els canvis que cal fer.

¹ Es tracta d'un projecte Socrates Comenius coordinat per la Universitat de Freiburg: JALING Janua Linguarum - Das Tor zu Sprachen – La porte des langues 95040-CP-1-2001-DE-COMENIUS-C21. 2001-2004. Té com a eix les propostes que va sistematitzar E. Hawkins (1987) el «Language awareness» o «l'Eveil aux langues». El nucli central d'aquesta proposta és la utilització de la diversitat lingüística com a entorn bàsic per a l'ensenyament de la llengua. El grup va començar en un projecte coordinat pel professor M. Candelier (Evlang) els resultats del qual han estat publicats a finals de l'any 2003. A Catalunya el grup Jaling, format per professionals dels diferents nivells educatius, és un grup de recerca de la UAB i de Rosa Sensat i es relaciona amb altres institucions que han elaborat propostes per als centres educatius del nostre país.

Nous reptes, ... Tot i que actualment ens preocupa molt fortament l'arribada massiva i ràpida de tants emigrants, els mestres són els qui millor ho saben, cal dir que és la situació que més preocupa, però hi ha altres reptes potser més importants: La diversitat i la pluralitat derivades de la integració europea i la derivada del fenomen de la globalització amb els seus efectes d'uniformització i l'extensió de l'etnocentrisme occidental.

Aprendre llengua supera l'aprenentatge de les formes lingüístiques, com a tals, i implica tota la persona de l'aprenent. Per tant, estem parlant de les actituds i valors que la persona posa en joc: aprendre llengua és aprendre a ser «ciudadà responsable».

Això suposa que l'alumnat necessitarà progressivament nous coneixements, sobretot actitudinals i procedimentals, per aconseguir establir comunicacions eficients amb altres persones de la nostra societat multicultural i plurilingüe (la competència plurilingüe). És evident que, si aquest és el nucli de la qüestió, caldrà analitzar com és la diversitat de llengües i cultures en què l'alumnat ha d'aprendre. Aquesta perspectiva global relaciona els aprenentatges lingüístics (les aptituds metalingüístiques i metacomunicatives) amb les capacitats generals d'aprenentatge. La nostra proposta de fer present a l'aula, com a objectes d'aprenentatge, documents en què apareguin tota mena de llengües (des de les ambientals, les de les minories o fins i tot les més exòtiques i llunyanes) introdueix una de les línies més eficaces per a un veritable aprenentatge de la «ciudadania democràtica a Europa» i a tot el món.

En fer aquest plantejament cal considerar i redefinir els diferents eixos de les dimensions de la pluralitat lingüística i cultural de l'entorn del centre educatiu perquè el professorat pugui gestionar-la adequadament el que passa a les aules. Cal una resposta clara, precisa i políticament compromesa que doni sentit global a les propostes que es vagin elaborant. Sovint es parla de la multiculturalitat i el plurilingüisme com a realitats "excepcionals" específiques en els llocs on es produeix aquest "problema" (el de l'emigració, clar). Però la situació no és un problema, és una realitat arreu i, en conseqüència, cal "ensenyar **en i per a** la diversitat lingüística i cultural» **tot l'alumnat** dels nostres centres educatius.

... nous enfocaments. Aquesta és la proposta dels materials del projecte Jaling: prendre com a punt de partida de l'acció educativa l'espai plurilingüe que és l'aula, tot fent conscient l'alumnat de la seva pròpia pluralitat, per poder exercitar el que el "*Marc europeu comú de referència per a les llengües: aprendre, ensenyar, avaluar*" defineix com la competència plurilingüe i pluricultural: aquella que permet comunicar lingüísticament i interactuar culturalment als actors socials que posseeixen, en diferent grau, el domini de diverses llengües i que tenen l'experiència de diferents cultures. Aquesta noció nega que aquesta competència sigui un simple afegit de competències aïllades de cada una de les llengües o cultures del repertori que posseeix el parlant. A més, segons això, saber una llengua suposa saber moltes coses de les altres llengües. Per això aprendre de les altres llengües activa una sèrie de coneixements (no solament conceptuals) i els fa conscients de manera que aporta eines molt eficaces per a l'aprenentatge de la pròpia llengua, de les altres llengües i, en general, activa coneixements facilitadors de les relacions amb les altres persones, amb l'ALTRE (Candelier, 2003b; Noguerol, 2001). Els materials del projecte mostren com acollir i acompanyar els infants en el seu caminar per la llengua (les llengües), tot aprenent a conèixer, a ser, a fer i a conèixer per esdevenir ciutadans conscients i crítics.